Projekto „Lietuvos socialinės ir gynybos politikų sankirtos: socialiai pažeidžiamų grupių atsparumas dezinformacijai“[1]

rekomendacijos, įgyvendinimo planas ir rizikos

Daiva Skučienė, Džina Donauskaitė, Viktor Denisenko, Rūta Brazienė, Tautvydas Vencius

1. Sukurti nacionalinę atsparumo dezinformacijai stebėsenos sistemą.

Įgyvendinimui siūlome:

- Paskirti instituciją, koordinuojančią atsparumo dezinformacijai didinimą (pvz., NKVC) ir užtikrinančią viešosios erdvės, žiniasklaidos, interneto portalų ir socialinių tinklų stebėseną ir dezinformacijos kontrolę.
- Parengti nacionalinį atsparumo dezinformacijai planą, apimantį socialinę, informacinę ir gynybos dimensijas.
- Sudaryti tarpinstitucinę darbo grupę (KAM, SADM, ŠMSM, Kultūros ministerija), kuri periodiškai svarstytų, peržiūrėtų atsparumo dezinformacijai planą ir priemonių veiksmingumo stebėseną.

Galimos rizikos: nepakankamas finansavimas, tarpinstitucinio įsitraukimo skirtumai darbo grupėje.

2. Užtikrinti informacijos prieinamumą visoms visuomenės grupėms.

Įgyvendinimui siūlome:

- Parengti atsparumo dezinformacijai gaires lengvai suprantama kalba;
- Vykdyti komunikaciją įvairiomis formomis, įskaitant Brailio raštu, gestų kalba;
- Platinti informaciją įvairiais kanalais: bibliotekos, bendruomenių centrai, video medžiaga naudojimui nuotoliu, regioninė žiniasklaida ir kt.;
- Testuoti informacijos suprantamumą su tikslinėmis grupėmis.

Galimos rizikos: Dideli kaštai pritaikant turinį skirtingoms gyventojų grupėms. Skaitmeninė tikslinių grupių atskirtis.

3. Stiprinti socialiai pažeidžiamų grupių atsparumą dezinformacijai.

Įgyvendinimui siūlome:

[1] Projektas finansuojamas Lietuvos Mokslo Tarybos (LMTLT), sutartis Nr. S-VIS-23-17

- Parengti mokymų programą apie: kritinio mąstymo ugdymą, elgesį krizinių situacijų metu, informacijos tikrinimą, dalinimasi informacija socialiniuose tinkluose ir su tuo susijusius pavojus ir kt.
- Mokymo programų turinys turi būti aptariamas su nevyriausybinėmis organizacijomis, atstovaujančiomis socialiai pažeidžiamas grupes (pvz. senjorų organizacijas, žmonių su negalia organizacijas, Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas ir kitas).
- Mokymai galėtų būti išbandomi vienoje ar keliose skirtingo tipo (miesto, kaimo, žiedinė) savivaldybėse, esant poreikiui taisomi ir tęsiami kitose savivaldybėse.
- Mokymai turi būti organizuojami arti žmonių gyvenamos vietos: bendruomenėse, seniūnijose, bibliotekose, kultūros namuose ar pan.
- Organizuoti mokymus socialiniams darbuotojams, savanoriams ir kitiems turintiems tiesioginį kontaktą su klientais kaip „patikėtiniams“, kurie padeda žmonėms atsirinkti patikimą informaciją nuo dezinformacijos.
- Organizuoti vietos bendruomenių dirbtuves, pasitelkiant medikus, savanorius, vietos lyderius.
- Įvertinti mokymų poveikį organizuojant apklausas po mokymų.

Galimos rizikos: menka socialiai pažeidžiamų grupių motyvacija dalyvauti mokymuose.

4. Plėsti NVO, teikiančių socialines paslaugas, įtraukimą į atsparumo dezinformacijai sistemą.

Įgyvendinimui siūlome:

- Įtraukti NVO, teikiančias socialines paslaugas, į pratybas, mobilizacijos veiklas, į informacijos apie dezinformacijos pavojus sklaidą.
- Parengti medžiagą ir priemonių paketą NVO, įgalinant jas dalyvauti atsparumo dezinformacijai sistemoje.
- Parengti motyvacinių priemonių gaires padedančias NVO paskatinti savo klientus domėtis mokymais.
- Parengti vizualią informaciją (plakatus, infografikus), kuri stiprintų medijų raštingumą ir ją platinti maisto atiduotuvėse, seniūnijose, skelbimų lentose, vietinėse parduotuvėse ir t.t.
- Skirti finansavimą NVO, teikiančių socialines paslaugas, projektams ir paslaugoms, susijusioms su atsparumu dezinformacijai.

Galimos rizikos: finansavimo nestabilumas; NVO pajėgumų skirtumai tarp regionų.

5. Gerinti nacionalinių ir vietinių institucijų vykdomos komunikacijos būdus ir stiprinti pasitikėjimą jomis.

Įgyvendinimui siūlome:

- Parengti įtraukios ar socialiai pažeidžiamoms grupėms jautrios komunikacijos apie dezinformaciją ir jos užkardymą gaires institucijoms.
- Įtraukti seniūnus, bendruomenių lyderius, vietos autoritetus į komunikacijos kampanijas.
- Tęsti karinių dalinių bendradarbiavimą su vietos bendruomenėmis, kad kariai palaikytų ryšį su vietine bendruomene, kurtų pasitikėjimą.
- Įtraukti savivaldos lygmenyje veikiančias organizacijas, asociacijas, bendruomenės grupes, siekiant pasiekti vienišus, mažiau aktyvius žmones.
- Savivaldybėms siūlome skelbti informaciją savo svetainėse apie dezinformaciją ir t.t. Gali būti atskira nuoroda/baneris.

Galimos rizikos: gali būti institucijų nenoras įtraukti klausimų susijusių su dezinformacija į komunikacijos strategiją ar keisti komunikacijos stilių.

6. Reguliariai vertinti priemonių veiksmingumą

Įgyvendinimui siūlome:

- Sukurti stebimų rodiklių sistemą/indeksą, kuri apimtų pasitikėjimą institucijomis, informacijos suprantamumą, dezinformacijos atpažinimą ir atsparumą jai.
- Periodiškai atlikti tyrimus ir apklausas, analizuoti socialinių tinklų algoritmus.

Galimos rizikos: duomenų trūkumas savivaldybėse; politinis spaudimas rezultatams.

7. Stiprinti savivaldybių ir vietos politikų vaidmenį atsparumo dezinformacijai plane

Įgyvendinimui siūlome:

- Parengti metodines gaires savivaldybėms.
- Organizuoti mokymus merams, seniūnams, savivaldybių administracijoms.
- Užtikrinti finansavimą vietos atsparumo iniciatyvoms.

Galimos rizikos: nepakankamas finansavimas, savivaldybių pareigūnų nenoras įsitraukti

7. Mažinti skurdą ir regionų socio-ekonominę atskirtį.

Įgyvendinimui siūlome:

1. Peržiūrėti socialinių išmokų schemas, ypač pensijų ir socialinės pašalpos bei užtikrinti jų adekvatumą, įgyvendinant socialinės apsaugos vieną iš svarbių tikslų – apsaugą nuo skurdo.
2. Užtikrinti veiksmingesnę pagalbą gyventojams regionuose grįžti į darbo rinką, siūlant asmenų poreikį atitinkančius mokymus, transportą nuvykti į darbo vietą.
3. Užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą vyresnio amžiaus asmenims ir asmenims su negalia regionuose.
4. Remti inovacijas, skatinančias užimtumą, socialinių paslaugų prieinamumą.

Galimos rizikos: nepakankamas finansavimas.

8. Didinti socialiai pažeidžiamų asmenų pasitikėjimą žiniasklaida ir jų turimas žinias apie dezinformaciją

Įgyvendinimui siūlome:

1. Didinti redakcijų ir žurnalistų kompetenciją apie socialiai pažeidžiamų grupių informacinius įpročius bei poreikius ir socialinio pažeidžiamumo, taip pat pažeidžiamumo dezinformacijai problematiką.
2. Įtraukti į Visuomenės informavimo etikos kodeksą teiginių apie socialiai pažeidžiamų grupių vaizdavimo žiniasklaidoje etiką.
3. Identifikuoti ir sudaryti ekspertų ir organizacijų duomenų banką (su jų kontaktais), kurios galėtų konsultuoti ir tapti žiniasklaidos šaltiniais socialiai pažeidžiamų asmenų atsparumo dezinformacijai tematika.
4. Didinti socialiai pažeidžiamų asmenų interesų atspindėjimą kasdieniame žiniasklaidos turinyje, tuo užtikrinant, kad auditorija jaustųsi įtraukta ir matoma, o žiniasklaida stiprintų ryšį su tokio pobūdžio auditorija.
5. Reguliariai publikuoti aiškinamojo pobūdžio tekstus, video ir radijo produkciją apie dezinformaciją viešojoje erdvėje ir jos tikslus, taip edukuojant ir informuojant auditorijas.
6. Skirtinguose regionuose ir bendruomenėse organizuoti žiniasklaidos atstovų susitikimus su savo skaitytojais, žiūrovais, klausytojais, kurių metu žurnalistai prisistatytų, pristatytų savo darbus ir dezinformacijos atvejus, kuriuos atskleidė – tuo kuriant ryšį bei auginant bendruomenių (auditorijos) pasitikėjimą žurnalistų darbu.
7. Apmokyti ir įtraukti socialiai pažeidžiamus asmenis į informacijos rinkimą, tikrinimą bei vertinimą, tuo ugdant gebėjimą kritiškai vertinti informaciją ir įsitraukti į žiniasklaidos darbą.
8. Organizuoti mokymus socialiai pažeidžiamiems asmenims ir bendruomenėms, kuriose esama socialiai pažeidžiamų asmenų, apie žurnalistų darbo tikslą ir uždavinius, žiniasklaidos vaidmenį demaskuojant dezinformaciją ir užkardant jos sklaidą.

Galimos rizikos: nepakankamas finansavimas; ilgalaikis procesas.

9. Tęsti reikminius tyrimus.

Įgyvendinimui siūlome:

Numatyti finansavimą tęstiniams reikminiams tyrimams apie pasitikėjimą žiniasklaida ir informacines kampanijas socialiai pažeidžiamų asmenų grupėje.

Galimas rizikos: nepakankamas finansavimas; nepalankus politinis sprendimas.

10. Stiprinti Medijų rėmimo fondą

Įgyvendimui siūlome:

Medijų rėmimo fondui – sukurti NVO ir žiniasklaidos organizacijoms skirtą finansavimo programą, kuria siekiama didinti socialiai pažeidžiamų grupių atsparumą dezinformacijai.

Galimos rizikos: nepakankamas finansavimas.

Rekomendacijos skirtos atskiromis tikslinėmis grupėmis

Senjorams

1. Gerinti informacijos suprantamumo įgūdžius ir didinti informuotumą

- Stiprinti skaitmeninius įgūdžius.
- Aiškiai struktūruoti ir „lėto tempo“ mokymai.
- Kurti aiškesnius, vizualiai paprastus pranešimus (trumpi video).
- Naudoti „lengvos kalbos“ standartą.
- Plėsti informacijos sklaidą apie melagienas per televiziją ir radiją – pagrindinius senjorų informacijos kanalus.
- Gyvas kontaktas, individuali pagalba aiškinant apie dezinformaciją, teikiant socialines paslaugas.

2. Stiprinti medijų raštingumą per senjorams patogius formatus

- Organizuoti nemokamus mokymus bibliotekose, seniūnijose, bendruomenių centruose.
- Kurti specialius kursus apie melagienų atpažinimą, pritaikytus vyresnio amžiaus žmonėms.
- Įtraukti savanorius ir jaunimą kaip „skaitmeninius pagalbininkus“ stiprinant skaitmeninio raštingumo įgūdžius.

3. Didinti pasitikėjimą institucijomis

- Reguliarūs susitikimai su institucijų ir žiniasklaidos atstovais regionuose.
- Įvairių sprendimų aiškinimas.
- Bendruomenių lyderių įtraukimas į komunikaciją.

4. Informacijos prieinamumas fizinėse vietose

- Informaciniai stendai bibliotekose, poliklinikose, seniūnijose.
- Spausdintos atmintinės apie melagienų atpažinimą.

Bedarbiams ir gaunantiems socialinę pašalpą

1. Tikslinės informacinės kampanijos socialiniuose tinkluose

- Trumpi, aiškūs video apie melagienų atpažinimą, finansinį ir duomenų saugumą, aiškūs praktiniai pavyzdžiai.
- Naudoti tikslinę reklamą Facebook ir YouTube.
- Išnaudoti maisto atiduotuves, Užimtumo tarnybos ir Socialinės paramos skyrių patalpas informaciniams stendams, lankstinukams ar video transliacijoms, teikiant socialines paslaugas.
- Telktis mokslininkų paaiškinimus.

2. Medijų raštingumo mokymai su praktiniu turiniu

- Organizuoti mokymus apie informacijos tikrinimą, finansinį ir duomenų saugumą.
- Kurti praktines užduotis, susijusias su realiomis melagienomis.

3. Stiprinti pasitikėjimą žiniasklaida ir institucijomis

- Aiškinti, kaip tikrinami faktai ir kaip veikia žiniasklaida.
- Įtraukti socialinius darbuotojus kaip informaciją paaiškinančius tarpininkus.

4. Didinti informuotumą apie mokymus

- Siųsti informaciją per Užimtumo tarnybą, seniūnijas, socialinius darbuotojus.
- Kurti SMS priminimus.
- Naudoti vietos TV, radiją ir skelbimų lentas.

Negalintiems dirbti dėl ligos ar negalios

1. Pritaikyta komunikacija ir informacijos prieinamumas

- Rengti pritaikytus formatus: audio, didelio kontrasto tekstus, paprastas vizualizacijas.
- Užtikrinti, kad informacija būtų prieinama poliklinikose, reabilitacijos centruose, socialinių paslaugų įstaigose.

2. Tikslinės kampanijos socialiniuose tinkluose

- Rengti aiškius, trumpus paaiškinimus apie melagienas.
- Telktis mokslininkų paaiškinimus.

3. Stiprinti pasitikėjimą institucijomis

- Įtraukti socialinių paslaugų teikėjus, NVO kaip informacijos tarpininkus.

4. Pritaikyti mokymai ir pagalba

- Rengti specialius mokymus apie informacijos tikrinimą ir saugumą internete.
- Rengti nuotoliniu būdu trumpus video.
- Socialinių darbuotojų teikiamos individualios konsultacijos.

Įgyvendinimas

1. Parengti priemonių turinį.
2. Parengti mokymo programas.
3. Identifikuoti bendradarbiavimo partnerius ir vietas.
4. Parengti savanorius ir socialinius darbuotojus.
5. Skleisti aiškinamąją informaciją apie melagienas.
6. Organizuoti mokymus.
7. Susitikimų su žiniasklaida ir institucijomis organizavimas tikslinėms grupėms.

8. Priemonių vertinimas naudojant testus, imituojamas situacijas ir apklausas.
9. Mokymų turinio korekcija pagal poreikį.

Atsakomybės

Ministerijos: turinio parengimas, finansavimo skyrimas, socialinių darbuotojų parengimo programa
Savivaldybės ir seniūnijos, bibliotekos: mokymų organizavimas, informacinių stendų parengimas
NVO: pagalbininkų parengimas
Socialiniai darbuotojai: individualios konsultacijos, kvietimas į mokymus
Žiniasklaida: TV/radijo kampanijos, informacija socialiniuose tinkluose

Stebėsenos strategija

1. Pasiekiamumo rodikliai (socialinių tinklų analitika, savivaldybių grįžtamasis ryšys)

- TV ir radijo kampanijų pasiekiamumas.
- Socialinių tinklų video peržiūros ir įsitraukimas.
- Informacinių stendų vietų skaičius.
- Mokymų dalyvių skaičius.

2. Priemonių veiksmingumo rodikliai (apklausos, testai)

- Skaitmeninių įgūdžių pokytis.
- Gebėjimas atpažinti melagienas.
- Pasitikėjimo institucijomis pokytis.
- Informacijos tikrinimo elgsenos pokytis.

3. Organizavimo rodikliai (partnerių ataskaitos, savivaldybių grįžtamasis ryšys)

- Laiku įgyvendintų veiklų dalis.
- Partnerių įsitraukimo lygis.
- Mokymų ir konsultacijų reguliarumas.

Galimos rizikos

Nepakankamas finansavimas, savivaldybių ar partnerių nepakankamas įsitraukimas, tikslinių grupių motyvacijos stoka.